

Mülteciler günü ardından

Köşe Yazarları - Av. Taner Kılıç

Dünyada ve Türkiye’de elbette sürekli önemli olaylar oluyor; internet, gazete ve televizyonlarda önümüze haber olarak sunulan her bir bilginin elbette kendine göre bir haber değeri var. Her bir haber bizi siyasi, ekonomik veya insani açıdan bir şekilde ilgilendiriyor ve bizler onlara büyük bir dikkatle kulak kesiliyoruz. Ancak dünyanın ve Türkiye’nin bu yoğun haber koşuşturması içinde mülteciler halen hak ettikleri ölçüde ve hak ettikleri bakış açısıyla yer alamıyorlar. Mülteciler de benzeri birçok mağdur kesim gibi her zaman olayların sebep-sonuç ilişkisi içinde sanki birer nesne gibi kalıyorlar. Öyle ki artık ancak çok sayıda öldüklerinde haber konusu olabiliyorlar. Haber olduklarında ise ne isimleri merak ediliyor, ne de bu ölümcül yolculuklara ilişkin “gerçek” hikayeleri. İsimleri, yüzleri, dost ve akrabaları, çocukları ve sevdikleri olduğu önemsenmeyen, üstelik hiç de merak edilmeyen sadece birer “rakam” olarak öylece haber metinlerinde duruyorlar.

Mülteci meselesi açılınca hemen devreye giren ve artık bilinçaltımıza dayalı kötü bir refleks olduğuna inanmaya başladığım “tarihimizde mültecilere ne denli değer verdiğimiz” söyleminin de bizlere huzur bahşetmesinin artık ciddi olarak kritik edilmesi gerektiğini düşünüyorum. Evet, doğrudur; tarihimiz bize sığınan insanlara hak ettikleri korumayı sağlama konusunda görelilik olarak oldukça ciddi çabalara ve hatta bunu sağlama adına savaşımlara sahne olmuştur. Ancak bu sadece o günlerin insanları için bir övünç kaynağı olabilir. Bugünü yaşayan bizlerin artık bu kuru avuntuyu bir kenara bırakarak günümüz Türkiye’sinde bize sığınan insanlara sağlanan korumanın hangi düzey ve insani kalitede olduğunu kendi kendimize sorma ve bunu etraftan araştırma duyarlılığını göstermemiz gerekmektedir. Dünyanın insan hakları ihlallerinin yoğun olduğu coğrafyalarındaki sorunlarına dikkat kesildiğimiz kadar o coğrafyalardaki hayati tehlikelerden kaçarak ülkemize sığınan ve belki de bizimle aynı şehirde yaşayan insanların hallerinin nice olduğunu da merak etmemiz; bu kapsamda örneğin Gazze’deki abluka kadar, ülkemize sığınan Filistinli mültecilerin de ülkemizde nasıl yaşadığını düşünmemiz gerekmektedir.

Hemen belirtelim ki; Türkiye’deki bu alana ilişkin biçilen hem dar mevzuat hem de reva görülen pratik uygulama hiç gurur duyacağımız bir düzeyde değil, üstelik ciddi ciddi başımızı öne eğmemizi gerektirir ölçüde kötü bir seviyededir. Uzun yıllardır Türkiye’yi bu alanda etkin işleyen bir idari ve yargısal denetim süreci olmadığı yönünde kararlar veren ve eleştiren Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) son bir yıl içinde vermiş olduğu kararlarda tespit ettiği ihlaller boyutunu yükseltmiştir. Bunda elbette bu alanda belki de son on yıldır çalışma ve kapasite oluşturma çabası içinde bulunan sivil toplum kuruluşlarının ve bağımsız avukatların rolü büyüktür. Çünkü bu alanda uzun yıllardır ne kamu ne de sivil aktörlerce izleme ve denetim mekanizmaları işletilmediğinden yaşanan ihlaller tamamen ilgi alanımızın dışında ve dolayısıyla karanlıkta kalmıştır. Geliştirilmeye çalışılan kapasite ile bunun ancak henüz küçük bir bölümüne ışık tutulabilmiştir. Işık alan bu küçük bölümde gördüklerimiz insanlık adına yüzümüzü kızartacak ölçüdedir.

Örneğin, günümüz dünyasındaki en despotik rejimlerinden birisi olan Tunus’tan kaçan bir Nahda Hareketi üyesinin Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğinin (BMMYK) kendisine mülteci statüsü tanınmasına, dolayısı ile kendisini bir üçüncü ülkeye yerleştirmeye hazır olmasına rağmen Türkiye’nin kendisine reva gördüğü muamele Tunus’u aratacak şekilde “zulüm” boyutunda olmuştur. Türkiye’ye sığındığında henüz 20 yaşında olan Tunuslu mülteci sanık veya mahkum olmadığı halde Cezaevlerindeki mahkumlardan çok daha ağır koşullar altında Adana’da bir karakolun bodrumunda 20 ay boyunca tutulmuş, iltica prosedürüne ilişkin hakları hiç uygulanmamış, Tunus’a ısrarla sınırışı edilmek (dolayısıyla hayatını riske etmek) istenmesine ancak AİHM’nin tedbir kararı ile engel olunabilmiştir. Daha sonradan da 19 ay kadar tutulduğu Kırklareli Gaziosmanpaşa kampından eşine

az rastlanır bir uygulama olarak AİHM'nin tespit ettiği ihlaller yanısıra "en kısa sürede serbest bırakılması" yönündeki kararından ancak 36 gün sonra ve Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri Hammarberg'in alana ilişkin Türkiye ziyaretinden sadece birkaç gün önce serbest bırakılabiliştir. Şimdi ortada 24 yaşında psikiyatrik tedaviye mahkum kalmış genç bir insan vardır ve ne acıdır ki bu genç mülteci Tunus'ta yaşadığı travmalardan ziyade Türkiye'de bir mülteci olarak maruz kaldığı muamelelerden ötürü bu hale gelmiştir. AİHM, 13 Nisan 2010 tarihinde ciddi anlamda bir tazminat cezasına da mahkum ettiği Türkiye'nin bu genç Tunuslu'ya reva gördüğü muameleyi "işkence, insanlık dışı ve onur kırıcı davranış" maddesini düzenlediği AİHS 3. maddeden mahkum etmekle sanırım sorumluların yüzünü kızartacak oldukça ciddi bir tespitle bulunmuştur.

Mülteci ve sığınmacıların Türkiye'de muhatap olduğu sorunların bu yazıda topluca ele alınabilmesi takdir edersiniz ki mümkün değildir. Gerçekten; hukuki korumadaki zayıflıktan tutun, insan olmanın getirdiği sağlık, sosyal, çalışma, eğitim vb alanlarda çok ciddi sorunlar bulunmaktadır. Yıllardır bu alana ilişkin yasama, yürütme ve yargı erklerinin ilgisizliği bu alanda ciddi bir insani boşluk oluşturmuştur. Ancak burada kısaca "ikamet harcı" konusuna değinmezsek kendimi rahat hissetmeyeceğim: Türkiye kendisine sığınan ve her anlamda bu son derece kötü durumdaki kişilerden hak ettikleri koruma ve insani hizmeti onlara sunmamasına rağmen "ikamet harcı" adı altında para toplamaktadır. Üstelik bu harcı öde(ye)meyenlere hayatı daha da zorlaştırmakta ve BMMYK tarafından yerleştirildikleri üçüncü ülkeye çıkış izni vermemek dahil birçok alanda önüne engeller çıkartmaktadır. Fakir durumda bulunanlara yönelik bir muafiyet uygulaması mevzuat gereği yapılabilecekken bu birçok ilde keyfi olarak engellenebilmektedir. Dolayısıyla kendilerine yeteri düzeyde hiçbir insani hizmet ve korumanın sağlanmadığı sığınmacı ve mültecilerin Türkiye Hazinesi açısından birer "gelir kalemi" olduğu gerçeğine tosuyoruz. Doğrusu bana hayati risklerden, çok büyük travmalardan kaçarak ülkemize sığınmış, her anlamda yoksunluğu yaşayan bu kişilerden elde edilen paraların hazinemiz içinde payı, yapılan yol ve köprülerde hissesi olduğunu bilmek bir Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak "utanç verici" geliyor. Bu konuya dikkat çeken Uluslararası Af Örgütü'nün tüm dünyada yürüttüğü kampanyasından sonra ikamet harçlarının sığınmacı ve mültecilerden alınmamasını talep eder binlerce mektup ve kartın hükümetin ilgili Bakanlarına geçtiğimiz aylarda ulaştığını, bu hususta uygulamanın yumuşatılmasını tavsiye eden 19 Mart 2010 genelgesinin İçişleri Bakanlığı tarafından yayınlandığını bilmemize rağmen "uygulamanın" halen büyük oranda direnç gösterdiğini görmek konu hakkında bilgili ve duyarlı az sayıda insanı oldukça üzüyor. Eminiz ki, bu utanç verici uygulama halkımızın çoğu tarafından bilinse çok ciddi bir tepki verilecektir.

Tüm bu karamsar ve gerçekten iç daraltıcı tabloya karşılık İçişleri Bakanlığı bünyesinde bu uygulamanın artık böyle devam edemeyeceğini gören ve hem bu alana ilişkin evrensel standartları, hem AB müktesebatını, hem de AİHM kararlarını dikkate alarak yeni bir yasa ve sistem arayışı iddiasında ciddi bir iradenin belirlediğini görmekteyiz. Bu amaçla Türkiye'de ilk kez olacak şekilde bir İltica Yasası ve İltica ve Göç Dairesi oluşturulması amacıyla ihdas edilen bir Büro nezdinde bir süredir hummalı bir çalışma ve gayret söz konusudur. Üstelik Bürodaki kadroda gözlemlediğimiz liberal, sorunların artık halı altına süpürülmekle çözümediği gerçeğini gören ve değişime açık vizyon bizim bu alanda orta vadede oldukça ümitlenmemizi sağlamaktadır.

Evet, Türkiye'nin artık ilticanın İHEB madde 14'de koruma altına alınan temel bir insan hakkı olduğu, mültecilerin turistik geziye çıkmış birer maceraperest kişi olmadığı, hayati riziko ve travmalardan kaçan günümüzün gerçek insan hakları mağdurları veya sadece bizler gibi "insan" oldukları, "çöp" olmadıkları gerçeğini hatırlaması ve tüm mevzuat ve uygulamasını güvenlik ve ekonomi ekseninden ziyade insani perspektifle düzenlemesinin vakti artık gelmiştir. 20 Haziran 2010 Dünya Mülteciler Gününü Türkiye bu tarihi kavşakta, almaya hazırlandığı önemli insiyatifler ve çıkaracağı yeni

kanunlar arefesinde karşılıadı. Bundan sonra ya artık gözümüzün önünde yaşanan ancak göremediğimiz bu olumsuz süreci fark edip insani bir korumayı sağlamak üzere yeni bir sistem kurma gayreti içine gireceğiz ya da o dönemin geçtiğini anlamamakta direnıp sorunları büyük bir beceriksizlikle örtmeye çalışıp, mültecileri Türkiye'ye sığındıklarına bin pişman ederek yeni insanların gelmesini engellemek şeklindeki kötü politikayı devam ettirmeye çalışacağız. Bu yeni süreçte de biz mülteci hakları savunucularının gözleri her halükarda "herkesi" takip ediyor olacak.

Bu yazı 9 Temmuz 2010'da Radikal Gazetesinde yayınlanmıştır.